

**УСЛОВНИ ИЗРЕЧЕНИЯ В АРАБСКИ.
ДУМИ, ВЪВЕЖДАЩИ УСЛОВИЯ И СЛЕДСТВИЯ**
*Милена Атанасова**

**CONDITIONAL SENTENCES IN ARABIC. WORDS
INTRODUCING CONDITIONS AND CONSEQUENCES**

Milena Atanasova

Abstract: A brief overview of the Arabic conditionals with an accent on the role and the meaning of the particles that introduce conditions or hypotheses, on the one hand, and consequences, on the other. The role of the verb forms and their relationship to the governing particles is also touched on.

Keywords: Arabic language, Conditionals, Linguistics

Според арабската традиция, димите спадат към три класа: глаголи, имена и частици. Към частиците, или служебните думи (حروف المعاني), се отнасят, от една страна думи, които не могат да бъдат включени в другите два основни класа – имена или глаголи; и от друга страна, застинали форми, производни от имена. Някои служебни думи са производни на местоименни корени, които се отличават както от глаголните, така и от именните корени. Служебните думи са неизменями и в рамките на изречението могат да функционират като предлози, наречния или съюзи.

Малък брой служебни думи се пишат слято с името или глагола, които предшестват. Те се състоят от една отворена сричка, съдържаща една кратка гласа (و „и“, ب „c“, ل „на“, ,за“). Мнозинството служебни думи са по-дълги и се пишат отделно от името или глагола, който предшестват.

Някои от служебните думи не променят склонението на имената и спрежението на глаголите, които предшестват. Многобройните предлози, които спадат към този клас думи, изискват родителен падеж, а група частици управляват имена във винителен падеж. Сред най-интересните управляващи частици са тези, които променят наклонението на глаголите. Една част от тях поставят глагола в подчинително наклонение. Друга група изисква изисква глагольт след тях да е в усечено наклонение (الحروف العاملة في الجزم). Сред тях са частиците لَمْ за отричане на минало време, لَمْا със значение „все още не“, لا الناهية за забрана, لا ام за изразяване на заповед. В отделна подгрупа попадат съюзи и имена за изразяване на условие.

Условните изречения съдържат условие или хипотеза (فعل الشرط), следствие (جزاء الشرط) и служебни думи за изразяване на условие. Както беше споменато,

* **Милена Атанасова** – докторант в катедра „Класически и източни езици и култури“, Филологически факултет, ВТУ „Св. св. Кирил и Методий“, e-mail: atanasovamilenan@gmail.com

някои от тези служебни думи управляват усечено наклонение, но това не се отнася до всички и не важи за всички случаи. Това е отразено в традиционната класификация на служебните думи, с които се въвежда условие или хипотеза – те се делят на такива, които управляват усечено наклонение (أدوات الشرط الجازمة), и на такива, които не изискват след себе си усечено наклонение (أدوات الشرط غير الجازمة). Глаголът в подчиненото изречение, съдържащо условие, и в главното, съдържащо следствие, може да се спряга в минало време или в усечено наклонение на сегашно време, като и в двата случая изразява сегашно или бъдеще време, например (Гранде 2001, 423):

إِنْ ذَهَبَ ذَهَبْتُ مَعَهُ	(минало време в условието, минало време в следствието)
إِنْ ذَهَبَ أَذْهَبُ مَعَهُ	(минало време в условието, усечено наклонение в следствието)
إِنْ يَذْهَبُ ذَهَبْتُ مَعَهُ	(усечено наклонение в условието, минало време в следствието)

При всички случаи по-горе условието се отнася за бъдещето: „Ако той тръгне, и аз ще отида с него“.

Съюзът **إِنْ** въвежда условието; както глаголът в условието, така и глаголът в следствието са в усечено наклонение. Възможно е обаче и двата глагола да са в минало време, или единият да е в минало време, а другият в усечено наклонение със значение на бъдеще време. Характерно за тази частица е, че тя изразява съмнение във вероятността действието да се случи или представя действието като желано, без реализацията му да е гарантирана.

Някои местоимения и наречия могат да изпълняват ролята на частицата **إِنْ**, като при това съхраняват основните си значения. Сред тях са група общи местоимения (مَنْ който и да е, който и да било, مَا каквото и да било, каквото и да е, أَيَّ каквото и да е, مَهْمَا колкото и да е). Друга голяма група включва „наречия за време и място“, когато те изразяват условие (الظروف التي يجازى بها): متى (когато и да е), أين (където и да е), както и комбинации с частицата **ما**: حيثما (където и да било), كيفما (както и да било), без изброяването да е изчерпателно. Всички изброени думи в обичайната си употреба с глаголи в изявително наклонение не изразяват условност. В „условната“ си употреба управляват усечено наклонение.

В допълнение ще споменем, че в някои случаи условната частица може и да отсъства, като конструкцията на условното изречение се запазва. Това се наблюдава при употреба на заповед (الأمر) в условието **أَكْرَمْنِي أَكْرَمْتُكَ** (Уважавай ме и ще те уважавам); забрана (النهي): **لَا تَفْعَلْ يَكُنْ خَيْرًا لَكَ** (Не прави това и ще бъдеш добре), въпрос (الاستفهام): **أَلَا تَأْتِينِي أَتَحَدَّثُكَ؟** (Няма ли да дойдеш, за да ди поговоря с теб?), както и при изразяване на пожелание или съвет (Гранде 2001, 424).

Съюзът **إِذَا** обикновено се използва с глагол в минало време, но със значение за настоящето или бъдещето. Традиционно, за разлика от **إِنْ**, този съюз въвежда действие, за което говорещият смята, че е сигурно да се случи.

Накрая, неизпълнимо условие или хипотеза въвеждаме със **съюза** **لَوْ**, който изисква минало време на глагола. Същият съюз може да се използва с глагол в имперфект за неизпълнено условие в настоящето или неизпълнимо в бъдещето. Този факт ясно сочи, че употребата на **لَوْ** не е непосредствено свързана с мина-

лото, колкото с това доколко условието е реално изпълнимо. Отрицателно условно изречение изразяваме с *لولا*. Ако условието е въведено с *لو* или *لولا*, следствието трябва да е въведено с частицата *ل*.

Съюзът *ل* съвежда следствието в хипотетични изречения (съдържащи не-реална хипотеза, въведена с *لو*), докато *ف* въвежда следствието в условни изречения (съдържащи изпълнимо условие, въведено с *إن* или *إذا*) (Wright 1896, 348).

Съчинителният съюз *ف* има многобройни употреби; използва се за изразяване на последователност на действията, изразени с два глагола или две изречения; за свързване на две имена в някои словосъчетания; при свързване на две изречения, в които второто се явява последица или резултат от първото. В условни изречения този съюз въвежда следствието, като, за да бъде употребен, е необходимо да бъдат изпълнени следните условия: следствието да съдържа, своеобразни „аномалии“, отклонения от основната схема усечено наклонение или минало време в условието – усечено наклонение или минало време в следствието, а именно: заповед, забрана или пожелание, когато глаголт е предшестван от някоя от частиците *لن*, *سن*, *سوف*, *ما*, *قد*, *سوف*, *سن*, или когато следствието е изразено с именно изречение.

В обичайния случай, частицата не оказва влияние на спрежението на глагола и той остава в изявително наклонение, освен когато предхождащото изречение, не изразява заповед, забрана, молба, пожелание или въпрос, а следхождащото – действие, което представлява следствие или цел, произтичаща от волеизявлението на подлога в предстващото изречение. В такъв случай след съюза се използва подчинително наклонение.

Интересен е начинът, по който арабските диалекти подхождат към условното изречение и служебните думи, с които се използва.

Диалектите в Леванта третират частицата *إن* като присъща за фусха и с употреба, свързана с наследството от фусха в разговорния език (фиксиран фрази, поговорки). Същевременно има разлика между *لو* за изразяване на хипотези и *إذا* за изразяване на условия се запазва. Двете служебни думи могат да въвеждат глагол във всяко време и наклонение – своеобразно облекчаване на правилата спрямо тези във фусха. Перфектът се използва в значение за бъдещето, също както и във фусха; поне за част от носителите на езика, неговата употреба изразява любезност и по-малко очакване действието да се случи (*إذا فضيت خبرني*): Ако случайно се освободиш, обади ми се).

(Hitchcock 2017, <<http://teammaha.com/2017/02/fusha-to-shami-15>>)

Правилата за следствието в диалекта са диаметрално противоположни на тези във фусха: то не може да бъде в минало време, като вместо това ще е спрегнато за бъдеще време в миналото.

إذا طلع امبارح يكون وصل اليوم.

Ако е тръгнал вчера, днес ще е пристигнал

(Hitchcock 2017, <<http://teammaha.com/2017/02/fusha-to-shami-15>>).

Също както във фусха, *لو* се използва за хипотетични условия, на които се гледа като невъзможни или трудно изпълними.

За разлика от фусха, в диалекта *لو* може да бъде следвано от перфект, но и от номинални фрази, които заместват глаголи (*لو بدي لو معي*), понякога в комбинация с *كان*. Разлики в подчиненото изречение, въвеждащо с *لو* хипотезата и отна-

сящо се до настоящето и същото такова подчинено изречение, но отнасящо се за минало, няма. Съотнасянето към миналото или настоящето се проявява в главното изречение, съдържащо следствието. Конкретно, ако хипотезата се отнася за настоящето, в следствието се съдържа т.нар. б-сегашно време, съответстващо на сегашно време на изявително наклонение във фусха.

لو كان المناخ انشف بشوي يكون احسن بكثير.

Ако климатът беше малко по-сух, щеше да е много по-добре. (Hitchcock 2017, <<http://teammaha.com/2017/02/fusha-to-shami-15>>)

Ако хипотезата се отнася за миналото, в следствието се съдържа минало време, обикновено с комбинация с كان в минало време:

لو طلعت امبارحة كانت وصلت اليوم.

Ако е тръгнала вчера, днес трябва да е пристигнала. (Hitchcock 2017, <<http://teammaha.com/2017/02/fusha-to-shami-15>>)

БИБЛИОГРАФИЯ

Гранде 2001: Б.М. Гранде. Курс арабской грамматики в сравнительно-историческом освещении, 2-е издание. Москва: „Восточная литература“ РАН, 2001. //**Grande 2001:** В.М. Grande. Kurs arabskoy grammatiki v sravnitelno-istoricheskom osveshchenii, 2nd ed. Moskva: “Vostochnaya literature” RAN, 2001

Wright 1896: W. Wright. A Grammar of the Arabic Language, 3rd ed. Cambridge: At the University Press, 1896

Hitchcock 2017: С. Hitchcock. FuSha to Shami 15: Conditionals. #TeamMaha. Достъпен онлайн към 13.02.2021 г.